

TORNAI SZABOLCS
A szürke mágus

Idestova húsz évvel ezelőtt, zöldfülű egyetemista-ként ismerkedtem meg William S. Burroughs amerikai íróval. A szürke mágussal, ahogy magát nevezte. Bár ezt csak jóval később tudtam meg, mikor már teljesen elmerültem a világában. Kerestem az utam. Az egyetemen szellemi sivárság uralkodott, ám ez arra jó volt – legalábbis így utólag visszatekintve –, hogy felerősítse bennem a szellemi útmutatás iránti sóvárgást. Eszmélkedésem egy kamaszkori krízissel kezdődött, amelynek során elveszítettem önmagam. Meghaltam, és újjá kellett születnem. Kezdetben nem az irodalom, hanem az alternatív rock volt a legfontosabb számomra. S az amerikai Patti Smith volt a megmentőm. Kimondhatatlan gyötrelmek után végre úgy éreztem, nem vagyok egyedül, van valaki, aki lényem legmélyéhez szól. Amikor már teljesen áthatottak a költő- és énekesnő dalai, az egyik versében egyszer csak azt olvastam: „*vágnak nevezett izzó szomorúság*”. Ez az egyetlen kifejezés hirtelen mindent világossá tett. Tökéletes betetőzése volt az önmagamra találás oly sokáig nem remélt örömeinek.

Amikor Burroughs egyik regényére, a *Junkyr* rábukkantam az egyetem könyvtárában, már nem voltam elveszett, de fogalmam sem volt, merre tovább. Hírből már tudtam, hogy Burroughs az egyik legnagyobb író. Érdekes módon nem hivatásos irodalmár, hanem az akkoriban zenekritikusként ismert Marton László Távolodó hívta fel a figyelmem „a kemény, Beckett-arcú öregre”. *Krízis-rock* című, 1990-es kötetében azt írta: „Emlékmű és híd és jelenvalóság egyszerre méltatható Burroughs gesztusaiban, műveiben. Szomorú adalék: leghíresebb könyvei... sem olvashatók magyar nyelven.” Azon a szürke egyetemi hétköznapon, a könyvtár félhomályában fénylő kincsként vettem kezembe a vékonyka kötetet, s máris tudtam, merre tovább: le kell fordítanom a *Junkyt*.

Aztán nemcsak a *Junkyt*, Burroughs első regényét ültettem át, hanem egy késői alkotását is, a *Cities of the Red Night*ot. Mindkettő kétszer jelent meg Magyarországon, az előbbi *A narkós*, az utóbbi *A vörös éjszaka városai* címen. S az évek során szinte mindent elolvastam Burroughstól és róla is, mert mindenáron meg akartam fejteni rejtelmait. Burroughs számomra jóval többet jelentett iroda-

lomnál. Beavatás volt. Beavatás abba a tudásba, hogy az ember jelenleg nyomorult rab, ám végső soron teljesen szabad. Utazás a „sötétség mélyére” a megmenekülés reményében. Csakhogy míg Joseph Conrad regényében az olvasó a borzalom kapujáig jut el – „The horror, the horror!” –, addig Burroughs regényei arról szólnak, ami e kapun túl van. Burroughs minden művében a poklot ábrázolja. De nem a külső körülmények, hanem a tudat belső rettenetét. Ehhez az önfeltáráshoz olyan bátorságra volt szüksége, amelyről Nietzsche azt írta: „Ha le merném írni, amit tudok!” Burroughs ugyan nem volt költő, de minden műve csupa látomás és álom. Hallucinációs próza az övé, amelyről megkövesedett béklyókként töredezték le a hagyományos, lineáris elbeszélés kötöttségei. S akárcsak a költészetben vagy a szakrális irodalomban, Burroughs regényeiben sincs más idő, csak a szétsugárzó örök most.

Burroughs több mint hatvan kötetes életműve egy betegség diagnózisa. A kórokozót úgy nevezte: *embervírus*. Úgy vélte, az emberiség kezdettől fogva súlyos betegségben szenved, ami elsősorban erőszakmániájában és rögeszméiben mutatkozik meg. Burroughs az embert olyan ebihalhoz hasonlította, amely megrekedt a fejlődésben, képtelen békává változni, vagyis egyik dimenzióból a másikba lépni. Ezt a jelenséget a biológiában neoténianak hívják. Burroughs ezért kiadta a jelszót, mintegy neoténiában vergődő ebihaltársaihoz intézve szavait: „This is the space age, and we are here to go!” Azaz: „Ez az űrkorszak, s mi azért vagyunk itt, hogy továbblépjünk!” Persze korántsem a fizikai világűr meghódítását szorgalmazta, hanem a transzcendálás, az önmeghaladás szükségességére hívta fel a figyelmet. Írói szótárában az űr a szellemet és legtisztább megnyilvánulását, a csendet jelenti.

Törekvése látványos kudarcba fulladt. Igazi gyógymódot ő sem talált, így a programszerűen meghirdetett felemelkedés helyett maradt a mélyre szállás, a tobzódás a pokolvíziókban, a tudat titkos-izonyatos képeiben. Hiába volt radikális, és szögezte le: „Beszélni hazugság, élni kollaboráció!”, ez sem segített. De az a merész újítása sem vezetett áttöréshez, hogy az íráshoz ollót alkalmazott. Könyv- és kéziratlapokat vágdalt szét, majd a darabokat tetszőlegesen összeillesztve hozott létre új szövegeket. Ez volt az úgynevezett *cut-up technique*, az összevágásos technika, amellyel több mint tíz éven át kísérletezett, s ollója szorgos alkalmazásával

több regénye is született, ám ezek jobbára törmelék, emészthetetlen szövegekből állnak. Az alábbi két prózavers egy-egy nagyszerű kivétel, ezeknél Burroughs kreativitása és az olló csattogása kellő egyensúlyba került.

„A modern művészet – mutatott rá Hamvas Béla – mintha semmi egyéb nem volna, mint egy féreg létrehívása és apoteózisa. Idézi az örvényt, amelynek, úgy látszik, legmélyebb fenekéről a legfélelmetesebb erőket kelti fel... A mi művészetünk nem a kristály, hanem az örvény jegyében áll... Éppen

ezért a klasszikus művészettel szemben a mienk varázslat. A világ erőit nem fékezi és nem rendezi, hanem azokat varázsf formuláival felébreszti és felszabadítja... A művészet ébreszti fel azokat az erőket, amelyek az emberiséget kormányozzák.” Burroughs is hasonlóan vélekedett, az írást messzemenően mágikus tevékenységnek tartotta. Ám ebbéli képességével sosem kérkedett, s legjobb tudomás szerint csak egyszer mondta ki egy interjúban a halála előtt egy évvel, 1996-ban, hogy ő szürke mágus: néha fekete, néha fehér...

WILLIAM S. BURROUGHS Sebzett galaxisok

Az olcsó mozi különféle formák hosszú folyamata.

A szorosban torkunkba ugrott a makogó betegség, köhögés, köpködés az ezüstös reggelen. fagy a csontjainkban. A legtöbb majomlány elpusztult azokon a fátlan lejtőkön. néma állatszemek merednek „rám”. a betegséget a fehér idő barlangjaiból hoztam a torkomba fagyva, hogy meleg gőzföldeken keltsem ki tojás-húsom skarlát kitöréseinek dalát köpködve. a szoroson át le a mézskőlejtőkön a zöld szavannákra, fű-szél a nemi szervünkön. egy mocsárhoz értünk, amit meleg források és hegyi jég táplált. húshalmokba zuhantunk. beteg majmok vér-nevetést köpködnek. hang bugyborékol a beszéd-betegségtől roncsolt torkokban. gennyajtékos arcok és testek. állati szőr a bíborvörös szex-húsban. beteg hang cikázott át a testen. víz alatti zene bugyog a vér ágyaiban. emberi arcok villódzása. Belegázoltunk a meleg sár-vízbe. szőr és majomhús szakad le az üvöltés-sztriptízben. meztelenül álltunk, foszforeszkáló zöld kocsonyával borított emberi testek. puha kezdetleges húsban majomsebek. más nemi szerveket hámozva. ujjak és nyelvek dörzsölik a kocsonyaréteget. testolvasztó gyönyör-hangok a meleg sárban. míg a nap le nem ment, s a kék csönd-szél emberi arcokat és szőrt érintett meg. Mire kijöttünk a sárból, volt nevünk.

A szorosban sarki virágok mormognak. a fagy-szél lökései. még sajjgott a csontom és a majom bennem. a láthatatlan lejtők. vérbetegséget köpködve, homályos emberi csontok. majomhús a meztelen emberi test. Barlangok a torkomba fagyva. zöld kocsonyás nemi szervek. Mézskőlejtők borította

testünk a szavannán és a fű-sárban olvadt fel. szar és sperma tartott forrón, míg a nap le nem ment. A hegy bugyborékoló emberi torkokat érintett meg. Roncsoltan másztunk ki a sárból. arcok és testek borították a bíborvörös szex-húst. testünkbe ugrott a betegség, víz alatti zene-bugyogás az ezüstös reggeli fagyban. Arcok villódzása a majomlányeken. a meleg sárba és a víz-lejtőkre. hideg üvöltő betegség a fehér időből. foszforeszkálással borítva, meleg vidékekre zúdulva. majomsebeket köpködve. sajjgó tojás-hús. zöld gyönyör-hangok melegítik nemi szerveinket. kék csönd-szél. Gennyajtékon át majmok hang-arcokat köpködnek. a beszélő betegségnek volt neve. Meztelenül állt a fűben a hang. zene bugyog a vérben, remegő békatojások, hang a torkunkon át, volt nevünk egymás számára. villódzó nevetés, a szőrszálakat a nevetés lemosta. egészen a nemi szervünkig. Emberivé olvadt a testünk, mire kimásztunk.

A másik nem akart megérinteni a fehér féregdolog miatt bennem, de senki sem tudott ellenállni, ha a félelem-puhát akartam enni más emberekben. A hideg körülöttünk volt, és a csontjainkban. Láttam, mikor még nem volt a dolog, minden zöld volt, zöld íz a számban, zöld növény-szar a lábamon. a hideg előtt... Néhányan nem ettek húst, és meghaltak, mert nem tudtak a dologgal magukban élni... Egyszer indahálóinkkal elkaptuk az egyik szőrös embert, tűz fölé kötöttük, ott hagytuk, meghalt, a dolog szívta magába az ordítását, ömlött az arcomba, mint a füst, senki sem tudta megenni a szőrös ember hús-félelmét, szag nehezedett ránk a barlangban... Továbbmentünk, hogy kívül maradjunk az ürülékünkön, amiben fehér férgek tekeregtek, utánunk tapogatózva, a fehér féreg-betegség mindegyikünk testében. Fogtuk edényeinket és lándzsáinkat,